

Příklady z rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora EU v trestních věcech

Prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc.
Evropské trestní právo 2023

I. Evropský soud pro lidská práva (Štrasburk)

Charakteristika ESLP

- Mezinárodní soud složený se stejného počtu soudců, jako je počet členských států RE, které ratifikovaly Úmluvu – 46 (ne všechny státy ratifikovaly protokoly)
- Musí být vyčerpány účinné prostředky nápravy na národní úrovni, 6 měsíců na podání (úplné) stížnosti
- Soudci nehájí zájmy konkrétního státu
- Návrh rozhodnutí připravuje Kancelář (právní referenti), rozhoduje samosoudce, 3 členný senát, velký senát
- 14. protokol zavádí rozhodování o odmítnutí stížnosti jedním soudcem, dále charakterizuje tzv. podstatnou újmu

Evropský soud pro lidská práva

- **Právní rámec** – Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (EÚLP)
- Hlavní procesní záruky **spravedlivého trestního řízení** – čl. 6 odst.1 EÚLP
- **Právo na obhajobu** – čl. 6 odst.3 EÚLP
- Jde o práva minimální, výčet není vyčerpávající
- Cíl : je zajistit spravedlnost řízení jako celku
- Vztahuje se **na obviněného**, kde úloha obhájce fakticky začíná (lze však v ČR vztáhnout i na podezřelého mladistvého)

Právo na obhajobu podle EÚLP

- **Čl. 6 odst. 3 EÚLP:** „Každý, kdo **je obviněn** z trestného činu, má tato **minimální** práva:
- být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem **obvinění** proti němu;
- mít přiměřený čas a možnost k **přípravě** své obhajoby;
- **obhajovat se** osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují;
- **vyslýchat** nebo dát vyslýchat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě;
- mít bezplatnou pomoc **tlumočníka**, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.“

Evropský soud pro lidská práva

- **Právo být seznámen s povahou a důvodem obvinění**
 - Osobní informace o tom, že je obviněn (Pélissier a Sassi v. Francie 1999)
 - Písemně nebo ústně (Kamasinski v. Rakousko 1993)
 - Za účelem přípravy obhajoby (Bricmont v. Belgie 1986)
 - Definice skutku a jeho právní kvalifikace včetně jejich změn (Mattoccia v. Itálie 2000)
 - Podobně při doručení obžaloby (Brozicek v. Itálie 1989).

Evropský soud pro lidská práva

- **Právo na přiměřený čas a možnost přípravy obhajoby**
 - Částečně odstraňuje nevyváženost mezi oprávněními orgánů činných v trestním řízení a obviněným (Can v. Rakousko 1996)
 - Oprávnění obviněného mají umožnit komplexní (přiměřený čas a obsah) obhajobu (Campbell a Fell v. Spojené království 1984)
 - Právo obviněného seznámit se s výsledky vyšetřování (Jaspers v. Belgie 1981)

Evropský soud pro lidská práva

- **Obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce**

- Právo volby, zda sám nebo s pomocí obhájce(Godi v. Itálie 1984)
- Obviněný nemůže být nucen, aby se obhajoval sám (Tomasi v. Francie 1992, Pakelli v. Německo 1983, G. V. Spojené království 1983)
- Otázka svobody projevu obviněného (Brandstetter v. Rakousko 1981)
- Obhajoba je zaručena ve všech stadiích trestního řízení od okamžiku obvinění (Imbroscia v. Švýcarsko 1993, Quaranta v. Švýcarsko, John Murray a Averil v. Spojené království 1996 a 2000), včetně opravného řízení (Artico v. Itálie 1980)
- Právo na bezplatnou obhajobu (Benham v. Spojené království 1996)
- Zákaz vynucení doznání (Barbera et. Al. V. Španělsko 1988, Magee v. Spojené království 2000)

Evropský soud pro lidská práva

- **Vyslýchat nebo dát vyslýchat svědky proti sobě**
 - Právo nechat předvolat a vyslechnout svědky (Vidal v. Belgie 1992)
 - Právo na slyšení svědka v hlavním líčení (Kostovski v. Nizozemsko 1989, Delta v. Francie 1990)
 - Za svědky se považují i spoluobviněný, znalec, tajný agent a poškozený (Bönisch v. Rakousko 1985, Luca v. Itálie 2001)
 - Pravidla pro výslech anonymního svědka (Kostovski v. Nizozemsko 1989, Van Mechelen et al. V. Nizozemsko 1997, Kok. V. Nizozemsko 2000, Lüdi v. Švýcarsko 1992)

Evropský soud pro lidská práva

- **Právo na (bezplatnou) pomoc tlumočníka**
 - Cílem je zabránit nerovnosti mezi obviněnými (Luedicke v. Německo 1978)
 - Vztahuje se jen na obviněného nikoli na jeho obhájce (Komise X. v. Rakousko 1975)
 - Práva se lze vzdát (Kamasinski v. Rakousko 1989)
 - Vztahuje se na celé řízení i na styk obviněného s obhájcem(Luedicke v. Německo 1978, Kamasinski v. Rakousko 1989)

II. Soudní dvůr Evropské unie (Lucemburk)

Soudní dvůr EU

Působnost

- Vrcholný soudní orgán EU (čl. 17 Smlouvy o EU)
- Dbá ve spolupráci s členskými státy na jednotné provádění a výklad práva Unie
- Soudní dvůr, Tribunál (1988) a Soud pro veřejnou službu (2004)

Právní úprava:

- Čl. 19 Smlouvy o EU
- Čl. 251 a násl. Smlouvy o fungování EU

Soudní dvůr:

- 27 soudců
- 8 generálních advokátů (neustranné a nezávislé právní stanovisko)
- 6 - leté funkční období, možnost opakovaného jmenování
- Zasedání v plénu, ve velkém senátu (13 soudců), v senátech složených z 5 nebo 3 soudců

- **SD EU není trestním soudem společenství!**
- Plní funkci jakéhosi „ústavního soudu“ pro komunitární právo
- Interpretuje závazným způsobem principy komunitárního práva, rozhoduje o otázkách vztahů mezi členskými státy a orgány Unie, o kompetenčních sporech v rámci Unie, o otázkách souladu komunitárních aktů se základními smlouvami a obecnými právními zásadami, o otázkách základních práv a svobod, ...

- Rozhoduje také o **předběžných otázkách**, které předloží národní soudy členských států (pro trestní právo ČR § 9a trestního řádu)

Čl. 267 Smlouvy o fungování EU

- **Soudní dvůr Evropské unie má pravomoc rozhodovat o předběžných otázkách týkajících se:**
 - a) výkladu Smluv,
 - b) platnosti a výkladu aktů přijatých orgány, institucemi nebo jinými subjekty Unie.

Čl. 267 Smlouvy o fungování EU

- Vyvstane-li otázka před soudem členského státu, **může** tento soud, **považuje-li rozhodnutí o této otázce za nezbytné k vynesení svého rozsudku**, požádat SDEU o rozhodnutí o této otázce.
- Vyvstane-li taková otázka při jednání před soudem členského státu **jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva**, je tento soud **povinen** obrátit se na SDEU
- Vyvstane-li taková otázka před soudem členského státu při **jednání, které se týká osoby ve vazbě**, rozhodne Soudní dvůr Evropské unie **v co nejkratší lhůtě**.

- SDEU v řízení o předběžné otázce tedy přezkoumává dodržování práva při výkladu a provádění základních smluv a navazujících právních aktů
- SDEU nemůže přezkoumávat platnost a přiměřenost opatření policie a odpovědnost členského státu za veřejný pořádek a vnitřní bezpečnost
(čl. 276 Smlouvy o fungování EU)

ESD/SD EU

Starší rozhodnutí týkající se trestního řízení:

- **Casati, č.j. 203/80**
- **Ian William Cowan, č.j. 186/87**
- **Donatella Calfa, č.j. C-348/96**
- **Hüseyin Gözütok C-187/01**
- **Klaus Brügge C-385/01**
- **Komise ES vs. Rada EU C-176/03**
- **Mario Filimeno Miraglia C-469/03**
- **Maria Pupino, č.j. C-105/03**
- **Stefano Meloni, č..j. C-399/11**

Casati, č.j. 203/80

- Trestní právo hmotné a procesní jsou oblasti, které jsou v kompetenci členských států, avšak komunitární právo vytváří určité meze této kompetenci členských států.
- Právní předpisy v trestně právní oblasti nesmí být diskriminační vůči osobám, kterým komunitární právo zaručuje právo stejného zacházení a nesmí omezovat základní svobody zaručené komunitárním právem.

Ian William Cowan, č.j. 186/87

- Namítán zákaz jakékoliv diskriminace z důvodu státní příslušnosti (oblast náhrady škody)
 - Právo na stejné zacházení vyplývá přímo z komunitárního práva a nemůže záviset na existenci reciproční smlouvy
 - Komunitární právo zajišťuje FO právo cestovat do jiných členských států, ochrana těchto osob před újmou musí být na stejné úrovni jako ochrana jeho státních příslušníků nebo osob s trvalým pobytem
- → → novelizace českého zákona o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti

Donatella Calfa, č.j. C-348/96

- V případě skutečného a dostatečně vážného ohrožení veřejného zájmu lze proti cizím státním příslušníkům uplatnit opatření, která nelze použít proti vlastním občanům
- V určitých případech by mohlo jít i o drogové delikty
- Usvědčení z trestného činu ale nezakládá samo o sobě možnost pachatele z území vyhostit
- Je třeba dále prokázat ohrožení veřejného pořádku a bezpečnosti
- V případě D. Calfa nebylo prokázáno, že by svým jednáním skutečně a dostatečně ohrozila základní společenský zájem na veřejném pořádku

Hüseyin Gözütok C-187/01

- Občan Turecka, který žil v Nizozemí a provozoval coffee-shop, nalezeno u něj větší množství hašiše a marihuany
- V souladu s NIZ TZ bylo trestní stíhání proti němu zastaveno SZ po zaplacení pokuty.
- Německé OČTRŘ informovány o pohybu značného množství peněz na jeho účtu, zahájeno trestní stíhání pro obchodování s omamnými látkami
- KS v Cáchách **zastavil trestní stíhání proto, že podle čl. 54 SPÚ jsou německé orgány vázány pravomocným rozhodnutím nizozemských orgánů o stejném skutku.**
- SZ se odvolal k zemskému soudu v Kolíně, který se obrátil na ESD

Klaus Brügge C-385/01

- Občan SRN, obviněn belgickým SZ pro úmyslné napadení belgické státní občanky, požadovala odškodnění
- Pro stejný skutek byl muž stíhán i německým SZ, který mu nabídl mimosoudní vyrovnání spojené s platbou 1 000 DEM, obviněný přijal a trestní stíhání v Německu bylo zastaveno
- Otázka Belgického soudu, **zda lze pravomocné rozhodnutí o zastavení trestního stíhání provedené SZ bez intervence soudu považovat za ekvivalentní „pravomocnému odsouzení“ podle čl. 54 SPÚ?**

Hüseyin Gözütok C-187/01

Klaus Brügge C-385/01

- Soudní dvůr tato dvě řízení spojil

➤ Otázka výkladu čl. 54 SPÚ

„Osoba, která byla pravomocně odsouzena jednou smluvní stranou, nesmí být pro tentýž čin stíhána druhou smluvní stranou za předpokladu, že v případě odsouzení již byla vykonána nebo je vykonávána sankce nebo podle práva smluvní strany, ve které byl rozsudek vynesena, nemůže být dále vykonávána.“

Hüseyin Gözütok C-187/01

Klaus Brügge C-385/01

- Zásada *ne bis in idem* stanovená v čl. 54 SPÚ se **vztahuje i na případy, kdy je trestní stíhání zastaveno státním zástupcem členského státu poté, co obviněný splnil jisté povinnosti, zejména zaplatil částku stanovenou státním zástupcem**
- K tomu, aby se na skutek vztahovala zásada *ne bis in idem*, **není nutné pravomocné rozhodnutí soudu**
- Jakmile obviněný splní své povinnosti stanovené SZ, má se za to, že sankce byla pro účely čl. 54 SPÚ vykonána
- **Skutečnost, že do rozhodnutí nebyl zapojen soud, nepovažuje SD za důvod k pochybnostem**

Mario Filimeno Miraglia C-469/03

- Pokud bylo trestní řízení v jednom státě **ukončeno bez rozhodnutí ve věci a posouzení věci samé** (uložení jakékoli sankce), pouze z důvodu, že bylo zjištěno, že **trestní řízení ve stejné věci již zahájil i jiný stát**, není toto rozhodnutí o zastavení **překážkou věci rozhodnuté** ve smyslu čl. 54 SPÚ.

Maria Pupino, č.j. C-105/03

- Otázka, zda články 2, 3 a 8 odst. 4 rámcového rozhodnutí musí být vykládány tak, že vnitrostátní soud musí mít možnost umožnit dětem nízkého věku, které tvrdí, že byly oběťmi špatného zacházení, učinit výpověď za podmínek umožňujících jim zaručit přiměřenou úroveň ochrany mimo veřejné soudní jednání a před jeho konáním
- Ale podmínky svědectví nesmí být neslučitelné se základními právními zásadami dotčeného členského státu a nesmí zbavovat obviněného /obžalovaného práva na spravedlivý proces
- Výklad národního práva v souladu s rámcovým rozhodnutím je možný jen do té míry, do jaké činí vnitrostátní právo takový výklad možným

Maria Pupino, č.j. C-105/03

- Při uplatňování vnitrostátního práva je předkládající soud povolán k jeho výkladu **povinen v co největším možném rozsahu ho vykládat ve světle znění a účelu rámcového rozhodnutí, aby byl dosažen výsledek, který rámcové rozhodnutí sleduje**, a dosažen tak soulad s čl. 34 odst. 2 písm. b) Smlouvy o EU
- povinnost „**eurokonformního výkladu**“.

Další zajímavá rozhodnutí:

- **Von Colson 14/83**
- **Kolpinghuis 80/86**
- **Marleasing C- 108/88**
- **Arcaro C- 168/95**
- **Gasparini C- 467/04**
- **Van Esbroeck C- 436/04**
- **Van Straaten C- 150/05**
- **Kretzinger C- 288/05**
- **Komise vs. Španělské království C- 503/03**
- **Kraaijenbrink C- 367/05**

Kolpinghuis 80/86

- **Směrnice**, jejíž obsah je dostatečně jednoznačný a nepodmíněný, se mohou dovolávat jednotlivci vůči státu, který danou směrnicí řádně a včas neimplementoval
- Ale neimplementovaná směrnice nemůže sama o sobě ukládat povinnosti jednotlivcům
- I když směrnice není implementována, mají orgány státu **povinnost eurokonformního výkladu**
- Povinnost soudu k eurokonformnímu výkladu by **neměla vést k zavedení nebo zvýšení trestní odpovědnosti jednotlivce** za konání, které by bez eurokonformního výkladu jinak trestné nebylo

Van Esbroeck C– 436/04

- Odsouzen v Norsku za nedovolený dovoz omamných látek z Belgie do Norska, v době, kdy Norsko ještě nebylo Prováděcí úmluvou vázáno
- Otázka, zda čl. stát musí aplikovat čl. 54 i na případy, kdy předchozí odsouzení za týž čin bylo učiněné státem, který v té době ještě nebyl Prováděcí úmluvou vázán
- Zásada ne bis in idem se musí uplatnit na trestní řízení zahájené v jednom smluvním státě (B) pro čin, za který již byla dotyčná osoba v jiném sm. státě odsouzena (N), i když uvedená úmluva v tomto státě (N) ještě nebyla v platnosti, v okamžiku, kdy byl vynesena uvedený odsuzující rozsudek, **byla-li v dotčených státech (B, N) v platnosti v okamžiku posuzování podmínek pro uplatnění zásady zákazu dvojího trestu orgánem, u kterého bylo řízení zahájeno později (B)**

Van Straaten C– 150/05

- Dovoz heroinu z IT do NIZ, dispozice s heroinem v NIZ, držení zbraní a střeliva v NIZ
- V NIZ za dovoz heroinu zproštěn obžaloby – **čin nebyl přesvědčivě prokázán**
- V IT stíhán za držení a vývoz heroinu do NIZ
- **TČ spočívající ve vývozu a dovozu týchž omamných látek** stíhané v různých smluvních státech Schengenské prováděcí úmluvy, **musí být v zásadě považovány za „tentýž čin“ ve smyslu čl. 54**
- **Zásada zákazu dvojího trestu** zakotvená v čl. 54 Prováděcí úmluvy **se uplatní i na rozhodnutí soudních orgánů smluvního státu, kterým se obžalovaný pravomocně zprošťuje obžaloby pro nedostatek důkazů**

Kretzinger C– 288/05

- Pašování cigaret z Řecka, přes IT a Něm do VB
- Odsouzen nejprve v IT a následně v Něm
- Skutkové okolnosti, které spočívají v převzetí pašovaného zahraničního tabáku ve smluvním státě, v jeho dovozu do jiného smluvního státu a jeho držení v posledně uvedeném státě a které se vyznačují skutečností, že bylo od počátku úmyslem obviněného, jež byl stíhán v obou smluvních státech, převézt tabák po jeho počátečním převzetí přes více smluvních států na místo určení jsou konáními, která mohou spadat pod pojem „tentýž čin“ ve smyslu čl. 54
- Konečné posouzení v tomto ohledu je věcí příslušných vnitrostátních orgánů.

Kraaijenbrink C- 367/05

- Odsouzena v NIZ k podmíněnému trestu odnětí svobody za TČ podílnictví v souvislosti s výnosy z nedovoleného obchodu s omamnými látkami
- Belgickým soudem odsouzena nepodmíněně – v Belgii směnila peněžní prostředky získané z nedovoleného obchodu s omamnými látkami v NIZ
- Různá skutková konání spočívající zejména jednak v držení peněžitých částek představujících výnosy z nedovoleného obchodu s omamnými látkami v jednom sm. státě, a jednak ve směnění peněžních částek rovněž pocházejících z takového nedovoleného obchodu ve směnárnách v jiném sm. státě, **nemohou být považována za „tentýž čin“ ve smyslu čl. 54 z důvodu pouhé skutečnosti, že příslušný vnitrostátní orgán zjistí, že uvedená skutková konání jsou spojena tímž protiprávním úmyslem**

Meloni C- 399/11

- Trestný čin podvodu v Itálii, pachatel vycestoval do Španělska, nevydán (kauce)
- Pachatel v Itálii odsouzen na 10 let v nepřítomnosti
- Italská úprava nepřipouští odvolání po návratu do domovského státu
- 2002 Evropský zatýkací rozkaz vydaný v Itálii k VT
- Šp. Soudce položil předběžnou otázku ESD „ zda má být pachatel předán do I, není-li zde opravný prostředek
- SD EU : měl 2 obhájce, sám se dobrovolně vzdal práva na osobní účast v řízení, v EZR není jako překážka absence opravného prostředku uvedeno čl. 4 odst. 1 písm. a) RREZR

Nejnovější rozhodnutí SD EU

- K Evropskému zatýkacímu rozkazu:
- C 717/18-X ze dne 3.3. 2020 : „ v případě veřejného schvalování terorismu je třeba k posouzení oboustranné trestnosti (Španělsko - Belgie) zohlednit délku trestu stanovená stanovenou španělským trestním právem za spáchané skutky (horní hranice nejméně 3 roky). Při změně trestní sazby zákonem je rozhodující sazba v okamžiku vydání EZR.

- Spojené věci Aranyosi a Căldăaru C-404/15 PPU a C-659/15 PPU : „ skutečné nebezpečí porušení zákazu nelidského a ponižujícího zacházení může založit povinnost odložit výkon EZR

- Příklad Artur Celmer – (C 619/18 ze dne 24.6. 2019 Irsko vs Polsko) „ Odmítnutí vykonat EZR musí být výjimečné. Je to však možné v případě, existuje-li skutečné nebezpečí, že bude porušeno základní právo osoby, proti níž je vydán EZR, na nezávislý soud, a tudíž podstata jejího práva na spravedlivý proces“
- Aktuální případ Ekaterina a Conrad Hertogovi - Nizozemsko vs Polsko, stanovisko generálního advokáta Campose Sáncheze-Bordony ve spojených věcech C-354/20 PPU a C-412/20

- Pojem „vystavující justiční orgán v RR o EZR“ – spojené věci C-508/18 OG a C-82/19 PPU (německá státní zastupitelství) a věc C-509/18 (NSZ Litvy): „Německá státní zastupitelství neposkytují dostatečnou záruku nezávislosti na výkonné moci, aby mohla vydat EZR, zatímco NSZ Litvy naopak ano.“

Děkuji za pozornost

Použitá literatura:

- Fenyk, J., Svák, J.: Europeizace trestního práva, Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008
- Tomášek, M, a kol.: Europeizace trestního práva, Praha: Linde, 2009
- Fenyk, J., Kloučková, S. Mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech, 2. aktualizované a doplněné vydání, Praha, Linde, 2005
- Ivor, J., Klimek, L. Záhora, J. Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky, Bratislava, Eurokodex, 2013,
- Biolley-Labayle-Poelemans-Weyembergh, Code de droit pénal de l'Union européenne, Bruylant, Paris, 2013